

Amerikansk Utrikespolitik gentemot Latinamerika

En studie i rött?

Johanna Eliasson
Björn Nilsson

Abstract

Monroedoktrinen skapades 1823 av den amerikanske presidenten James Monroe. Sedan dess har doktrinen utgjort en betydande del av den amerikanska utrikespolitiken gentemot Latinamerika. Medvetet eller omedvetet har doktrinen blivit en integrerad del i den amerikanska säkerhets- & utrikespolitiken. Genom Monroedoktrinen och dess korollarier har USA haft en förevändning att intervensera närhelst de ansett att intressena, som ska tillvaratas i doktrinen, har utmanats.

Vi har i denna uppsats valt att analysera tre fall av amerikansk intervention i Latinamerika med målet att finna en gemensam drivkraft bakom amerikansk utrikespolitik i Latinamerika. I Kuba inför man 1962 ekonomiska sanktioner med mål att underminera det politiska systemet, i Chile använder man sig av *covert actions* för att avsätta Allende 1970-73 och i Panama genomför USA 1989 en militär intervention för att avsätta Manuel Noriega.

Resultatet av analyserna pekar på att Monroedoktrinen haft en betydande inverkan på hur amerikansk utrikespolitik utformats.

Nyckelord: Amerikansk Utrikespolitik, Monroedoktrinen, ekonomiska sanktioner, covert action, militär intervention

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte & frågeställning.....	1
1.2	Teori	2
1.3	Metod.....	2
1.4	Material & centrala begrepp.....	3
2	AMERIKANSK UTRIKESPOLITIK	4
2.1	Att förstå amerikansk utrikespolitik	4
2.2	Monroedoktrinen	6
2.3	Hickenlooper Amendment.....	7
3	EKONOMISKA SANKTIONER MOT KUBA	8
3.1	Varför väljer USA att agera?.....	8
3.2	Ekonomiska sanktioner – ett självklart val?	10
4	COVERT ACTIONS I CHILE	12
4.1	Bakgrund	12
4.1.1	Chile vs USA – En historisk överblick	12
4.1.2	Covert Actions	13
4.1.3	Church Committee	13
4.2	Vägen mot en coup d'état	13
4.2.1	USA blandar sig i de chilenska valen	13
4.2.2	USA banar vägen för en kupp.....	14
4.3	Varför genomför USA covert actions i Chile?	15
5	MILITÄR INTERVENTION I PANAMA	18
5.1	Varför är Panama angeläget för USA?.....	18
5.2	Varför militär intervention i Panama?.....	20
6	AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATS	22
6.1	Diskussion	22
6.1.1	Vad får USA att agera?.....	22
6.1.2	En historiskt konstruerad sanning?	23
6.1.3	Ett mönster i interventionen?	24
6.2	Slutsats.....	26

1 Inledning

Grunden för detta arbete lades i vårt gemensamma intresse för amerikansk utrikespolitik och hur den yttrar sig i Latinamerika. Anledningen till detta baserar sig på att den amerikanska utrikespolitiken otaliga gånger genom årens lopp blandat sig i de latinamerikanska ländernas inrikespolitik genom olika former av interventioner. Vi vill utforska om det finns en gemensam drivkraft för dessa interventioner och hur denna i sådana fall ser ut. Vi vill dessutom undersöka på vilken grund valet av interventioner görs.

1.1 Syfte & frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka amerikansk utrikespolitik och dess förhållande till Latinamerika. För att skapa oss en så god uppfattning som möjligt inom ramarna för vad detta arbete tillåter har vi valt att undersöka tre olika fall av detta fenomen. Vi kommer inledningsvis att utreda de ekonomiska sanktioner som USA valde att genomföra i Kuba 1962. Sedan kommer vi att undersöka de *covert actions* som USA bedrev i Chile under åren 1970-1973. Vårt tredje fall utgörs slutligen av Panama och den militära intervention som USA genomförde 1989.

För att uppnå sina utrikespolitiska mål kan ett land använda sig av en bred arsenal av medel, och nästan alltid används en kombination av flera olika (Hufbauer & Schott 1985, s 727). Detta gäller även de tre fall vi har valt att undersöka. Även om vi är medvetna om att man oftast använt sig av mer än ett anser vi att de interventioner vi valt att undersöka har dominerat i de respektive fallen.

Genom våra fall vill vi illustrera hur den amerikanska utrikespolitiken tagit sig i uttryck på tre olika sätt genom: *covert action*, ekonomiska sanktioner och militär intervention. Anledningen till att vi valt dessa tre fall bottnar i uppfattningen att amerikansk utrikespolitik riktat mot Latinamerika under denna period ofta uttryckts genom dessa medel. Vi vill undersöka vad som legat till grund för de olika besluten. Genom att kontrastera dem mot varandra hoppas vi att finna faktorer som binder dem samman, som skulle indikera på en särskild "Latinamerika politik". Men vi hoppas även att kunna avgöra vad som skiljer dessa fall åt och vad som avgjorde att det resulterade i olika utrikespolitiska handlingar. Vår frågeställning lyder:

Om det finns en gemensam nämnare, vad ligger då bakom amerikansk utrikespolitisk policy gentemot Latinamerika, vad har den betytt för själva utrikespolitiken och vilka faktorer har varit avgörande för de interventionstyper USA valt?

1.2 Teori

Denna studie är av teoriutvecklande karaktär. Vi kommer alltså inte att använda oss av en på förhand uppsatt teori i syfte att pröva den, utan ämnar arbeta induktivt varpå vi inte förrän i arbetets slut kommer att försöka oss på att utveckla en teori efter det empiriska material vi bearbetat. Därför kommer alltså den teoretiska tyngdpunkten att återfinnas i arbetets avslutande del. För att underlätta strukturen av arbetet och öka överskådligheten kommer vi dock att förhålla oss till en analysram. Vi har valt att utgå från system-, stat-, och individnivå för att se hur dessa nivåer tillsammans utgör en grund för hur amerikanska utrikespolitiska beslut fattas. De olika nivåerna kommer att behandlas olika omfattande i de respektive fallen då det påverkat med varierande omfattning. Därmed utgör inte nivåerna en förutsättning för analysen eftersom de inte har något egenvärde. Men som sagt; detta är i första hand till för att ge arbetet en struktur, inte som förutsättningar för arbetet.

Visserligen så blir man mer deduktiv och mindre induktiv när man redan från början diskriminerar faktorer, och mer eller mindre lägger upp en teori för hur man ska analysera. Vi anser dock att fördelen med en analysmodell kommer att väga upp eventuella nackdelar. Strukturen är alltså viktig eftersom vi vill att de tre fallen vi undersöker ska analyseras från så lika premisser som möjligt. Genom att använda en i grunden samma analysmodell på våra fall hoppas vi kunna åstadkomma en uppsats med hög validitet.

1.3 Metod

Vi har valt att inrikta oss på att göra en jämförande fallstudie, med ambitionen att utveckla en ny teori om hur USA utformar sin utrikespolitik emot Latinamerika. Skälet till att vi valde att göra en jämförande fallstudie, i hopp att kunna utveckla ny teori, härrör från vad vi tyckte oss se när vi observerade fenomenet, eller rättare sagt vad vi inte såg. Vi kunde nämligen inte observera en klar teori på området som förklarade t.ex. varför USA valde att gå in med trupper i Panama 1989 medan de i stället genomförde *covert action* i syfte att störta president Allende i Chile 1973.

Man kan naturligtvis ha en förförståelse om varför USA handlade på olika sätt i de tre fallen av intervention som vi behandlar. Kan förutsättningar som geografi, den amerikanska presidenten vid tillfället, ekonomi etc. ha påverkat? Vi menar att

det är fullt möjligt att de ovan nämnda faktorerna kan spela in, men frågan är huruvida man kan diskriminera några förutsättningar och peka på att andra spelat större roll. Med tre fallstudier får man en möjlighet att undersöka ett bredare spektrum än vad man får om man enbart väljer ett. Samtidigt sätter ju också vårt val begränsningar i undersökningen, vi kommer inte ha ambitionen att utveckla en teori där man kan säga att givet dessa förutsättningar kommer USA att handla på ett givet sätt. Vi har inga ambitioner att presentera en teori som kan sja om framtiden, med utgångspunkt från våra fall så vore det nästan naivt att påstå sig kunna förutspå amerikansk utrikespolitik i framtiden.

Uppsatsen är således begränsad av de fallen vi valt, och vår ambition är följaktligen att undersöka våra fall och utreda varför USA har agerat som de har gjort i dessa fall och se om där finns ett grundläggande mönster i det amerikanska beteendet. Utifrån detta vill vi dra ett antal slutsatser som kan ligga till grund för en teori på området, och dessa iakttaganden och slutsatser hoppas vi skall kunna användas för vidare fruktsam forskning på ett område där det i grunden saknas tillfredsställande teorier.

1.4 Material & centrala begrepp

Vi har i huvudsak använt oss av sekundärmaterial, men även lyckats finna en senatsrapport som behandlar USA:s *covert action* i Chile under åren 1970-73. Denna rapport utgör en primärkälla som ofta refereras till i våra övriga källor om Chile, vilket ökar tillförlitligheten.

Ett begrepp som är centralt för vår uppsats är *intervention* och vi vill därför göra en tydlig definition. Nationalencyklopedin definierar begreppet som följande: ”ingripande i pågående konflikt med militära eller icke-militära medel” (NE - 2004-12-17) och är den definition vi kommer att förhålla oss till. Linjen mellan icke intervention och intervention är svår att skåda. Det kan vara svårt att avgöra det egentliga syftet med en intervention. Även om det landet som intervenerar offentligt klargör att deras intention med interventionen är att skydda det andra landets inomstatliga intressen så kan de vara svåra att uttyda om de sammanfaller med det egna landets utrikes- och säkerhetspolitik. Fler centrala begreppsdefinitioner följer under respektive kapitel.

2 Amerikansk Utrikespolitik

2.1 Att förstå amerikansk utrikespolitik

Hur fenomenet amerikansk utrikespolitik uppstår eller skapas är en komplex process. Det är en populär tanke att det är den amerikanska presidenten som allenarådande bedriver den amerikanska utrikespolitiken, men det är ingalunda hela sanningen. Den amerikanska utrikespolitiken skapas av ett antal aktörer och instanser, och man kan som Kegley & Wittkopf likna processen vid en ”tratt” där förslagen går in och formas av de olika instanserna innan det hamnar på presidentens bord och blir officiell utrikespolitik. Kegley & Wittkopf nämner dessa olika instanser som *External, Societal, Governmental, Role och Individual Sources* och menar att var och en av dessa faktorer på olika sätt påverkar hur slutprodukten, utrikespolitiken, kommer att te sig (Kegley & Wittkopf 1996, s 15-17). De olika instanserna som Kegley & Wittkopf beskriver anser vi är en mer detaljerad form av system, stat och individnivå. Som vi nämnde i det föregående kapitlet utgör dessa nivåer vår analysgrund även om det inte kommer att uttryckas explicit i våra fall.

Om man skall beskriva eller på något annat sätt fördjupa sig i den amerikanska utrikespolitiken är det ofta fruktlöst att endast undersöka t.ex. ett tal från en amerikansk president. För att kunna få en överblick måste man ta ett steg tillbaka så att man får ett bättre perspektiv av vad som egentligen utgör amerikansk utrikespolitik. Om man överblickar amerikansk utrikespolitik ifrån en högre nivå än *dag till dag* perspektivet menar bl.a. Kegley & Wittkopf (1996) att man kan skönja en bild av en utrikespolitik som endast förändras nämnvärt, ett mönster över tid som inte ändras markant. För den sakens skull menas det inte att den amerikanska utrikespolitiken är fast in en slinga, visst kan det ske förändringar, men det är inte lika vanliga som man kanske skulle kunna tro i och med att olika administrationer avlöser varandra i Vita Huset.

Fogar man sig i uppfattningen till att den amerikanska utrikespolitiken har ett klart återkommande mönster borde man rimligen kunna ställa sig frågan varför så är fallet. Genom att återknyta till det som nämnts tidigare, dvs. att utrikespolitiken återskapas genom en och samma komplexa process, där det är olika instanser i samhället som påverkar utrikespolitiken skapas en generell bild om vad som är amerikansk utrikespolitik. Därmed blir det svårt att ändra denna bild över tid. Om man vill nå kärnan av problemet hur och varför amerikansk utrikespolitik ser ut som den gör, då får vi gå på djupet i det amerikanska folkets identitet och om man nu kan tala om något som en folksjäl. Wilhelm Agrells benämning *det militär-*

industriella komplexet, där samhällskrafter påverkar säkerhets- och utrikespolitiken samt rustningsutvecklingen, kan hjälpa oss att skapa en förståelse (Agrell 2002, s 196-197). Kan viktiga fraktioner i samhället, inte på ett konspiratoriskt plan utan genom ett mönster, ligga bakom kontinuiteten i den amerikanska utrikespolitiken? Hur det nu än står till med det så har vi inte möjlighet att lägga någon större vikt vid detta, om än fascinerande fenomen.

External sources är, som sagts tidigare, en av de instanser som är med och påverkar USA:s utrikespolitik. Med *external sources* menar vi (i likhet med Kegley & Withkopf 1996) instanser som har inflytande på USA:s utrikespolitik, såsom länder (men även organisationer som t.ex. FN) som genom sina handlingar utövar inflytande på hur den amerikanska utrikespolitiken kommer att utforma sig (Kegley & Wittkopf 1996, s 19-21). Givetvis behöver inte staterna i fråga vara aggressiva i klassisk mening, det kan likväl handla om ideologiska motpoler, såsom USA och Sovjet under det kalla kriget. Den Sovjetiska politiken påverkade i högsta grad den amerikanska utrikespolitiken, och det motsatta förhållandet gällde naturligtvis också. Faktorer som påverkar det inflytande andra länder har på amerikansk utrikespolitik är exempelvis grundläggande ideologi och närhet, som spelar en psykologisk roll. Sådant som händer på andra sidan världen har en tendens att inte hamna i samma ljus som sådant sker i ens eget närområde. *External sources* utgör inte en universell sanning utan är i högre grad en fråga om hur aktörerna, i det här fallet amerikanerna, uppfattar sin omgivning.

Societal sources är vad man skulle kunna kalla samhälliga faktorer som påverkar utrikespolitiken, exempelvis intressegrupper. Ofta nämns ekonomin som viktig, vilket också skulle kunna betecknas som en utbredd förförståelse, då många av de största internationella företagen är av amerikanskt ursprung. Dessutom representerar USA en av de absolut största ekonomierna i vår värld av idag. Skulle det vara konstigt att den amerikanska staten anpassar sin utrikespolitik för och p.g.a. av den inhemska ekonomiska eliten? Det som talar för ett sådant påstående är *the Hickenlooper Amendment*, som skapades för att skydda amerikanska företag utomlands, och som utvecklas senare i kapitlet. Det militärindustriella komplexet, som nämnts ovan, kan också klassificeras som en samhällig faktor som påverkar den amerikanska utrikespolitiken (Agrell 2002, s 196).

Governmental sources är statsapparaten inflytande på utrikespolitiken, eller snarare de begränsningar den sätter på fenomenet. En stor statsapparat kan ha en improduktiv effekt på utrikespolitiken genom att beslutsprocessen görs alltför byråkratisk. I det amerikanska systemet talar man om maktfördelning, men ända sedan F D Roosevelts dagar har det presidentämbetet utvecklats starkt vilket givetvis har fått betydelse för landets utrikespolitik. Man skall dock ta i beaktning att den här kategorin till större del förklarar vilka medel en president bestämmer sig för att nyttja och varför de väljs (Kegley & Wittkopf 1996, s 23).

Role sources betecknar biten där enskilda individer aktivt påverkar utrikespolitiken, såsom presidenten. Kegley & Wittkopf tar med stöd från Paterson upp, att trots att den amerikanska presidenten har stort utrymme för att göra förändringar i teorin, är det i realiteten endast moderata om- eller nydaningar som görs. Individen, som har den verkställande makten, influeras i hög grad av

sitt ämbete och därmed förhindras hans personliga förmåga att åstadkomma förändringar av systemet. Förklaringen till detta ligger i att där finns ett tryck på presidentämbetet från det nationella intresset. Presidentskapet är begränsat av vad som kan betecknas som en tyst överenskommelse och därav kan man skönja ett mönster mellan olika administrationer. Detta i sig gör det svårt för en specifik innehavare att efterlämna ett avtryck som specifikt kan tillskrivas honom/henne.

Individual sources är faktorn som behandlar personliga egenskaper som inte tillskrivits någon speciell vikt i de ovan nämnda faktorerna. Om en heltäckande bild skall skapas av den amerikanska utrikespolitiken går det inte att åsidosätta centrala individers personliga drag, egenskaper, sakkunskap och erfarenheter. Vi kommer dock inte att lägga vår tyngdpunkt på denna del då en djupare förståelse för denna aspekt krävt mera resurser och mera tid. Vi har givetvis inte helt bortsett från denna faktor även om den utgör varierande stor del i de olika kapitlen. Det vore att bedra sig själv genom att inte inse den betydelse som t.ex. president John F Kennedys personliga drag, egenskaper, sakkunskap och erfarenheter hade på Kubakrisen, för att nämna ett exempel.

2.2 Monroedoktrinen

Monroedoktrinen kom till stånd 1823 under den amerikanske presidenten James Monroe som eftersträvade att avskräcka europeiska koloniala ambitioner i Sydamerika, i synnerhet den s.k. Heliga alliansen, som hade som mål att återupprätta monarkier, vilket de gjorde i Spanien. När den spanska monarkin var restaurerad blev nästa mål för alliansen att återta de spanska kolonier som revolterat mot Spanien efter kejsar Napoleons I intermezzo på den Iberiska halvön. Andra länder USA oroade sig för var bl.a. Ryssland och England; Ryssland hade redan lagt Alaska under sig medan England höll Canada i ett järngrepp (Root 1999, s 63-65). Monroedoktrinen var dock på intet vis fullständigt altruistisk, den hade även som mål att utvidga den amerikanska politiska och ekonomiska självständigheten i sitt närområde (mål som utvecklades allt mer i takt med att doktrinen fick allt större betydelse för den amerikanska utrikespolitiken).

Monroedoktrinen spelade dock ut sitt ursprungliga syfte efter ett antal år, men då tillfogades s.k. *corollaries* till den befintliga doktrinen så den återigen var brukbar i sitt nya justerade utseende. President Theodor Roosevelt lade bland annat till *the Roosevelt Corollary* 1904, som blev startskottet till en offensivare amerikansk utrikespolitik i Latinamerika. Theodor Roosevelt var bekymrad över det instabila läget i Latinamerika, och han ville att USA skulle gå in och stabilisera uppkomna kriser i regionen, till fördel för amerikanska företag som var stationerade i krisområden. Med *the Roosevelt Corollary* ville man också hindra europeiska stater från att utnyttja instabiliteten i ett latinamerikanskt land för egen vinning, samt avskräcka invasionsplaner. *Roosevelt Corollary* kom att bli en legitimerande premis för amerikanska militära interventioner i Latinamerika under hela 1900-talet (Bureau of Public Affairs 2004a).

Gaston Nerval, boliviansk diplomat och intellektuell, påpekade att Monroedoktrinen kanske var bra i sitt ursprungssyfte, men att alla Monroes efterträdare förstört det ursprungliga syftet för att bättre gynna USA genom att lägga till de s.k. *corollaries*. Nerval menade vidare att Monroedoktrinen, genom dess ändringar, snarare har förvärrat relationerna mellan USA och Latinamerika än förbättrat dem (Nerval i LaRosa et al, s 86-88). Man kan vid första anblicken betrakta Monroedoktrinen endast som ett amerikanskt alibi för interventioner i Latinamerika. Men det räcker nog inte, Monroedoktrinen blev så småningom inte enbart en ursäkt för att intervensera, den blev med tiden ett med USA:s politiska samvete. USA tog till sig doktrinen och den blev en del av deras tänkande, en utgångspunkt från hur man skulle se på utrikespolitiken i Latinamerika (Kegley & Wittkopf 1996, s 36).

2.3 Hickenlooper Amendment

År 1961 lades *the Hickenlooper Amendment* till *the Foreign Assistance Act* vilket skulle påverka amerikansk utrikespolitik mot Latinamerika i hög utsträckning. *The Hickenlooper Amendment* innebar att USA skulle upphöra med olika biståndsprogram till ett land som nationaliserade amerikansk egendom utan vederbörlig ersättning. USA skulle vidare försvåra för dessa länder genom att läggs sitt veto vid prövningar vad gällde lån från världsbanken (Bureau of Public Affairs 2004b).

The Hickenlooper Amendment fick stor betydelse i bl.a. Peru och Chile, även om situationen i Chile fick störst återverkningar i samtiden. När Chiles president Salvador Allende i början av 1970-talet drev igenom förstatligandet av ett antal amerikanska kopparindustrier i Chile kom *the Hickenlooper Amendment* att spela en stor roll eftersom Chile endast valde att kompensera en liten del av dessa bolag. Detta resulterade i att USA valde att frysa ut Chile rent ekonomiskt vilket öppnade möjligheterna för Augusto Pinochets kupp i september 1973 (Bureau of Public Affairs 2004b).

3 Ekonomiska sanktioner mot Kuba

År 1959 segrade Fidel Castro och hans rebellstyrkor på Kuba. Fulgencio Batista som tidigare i klassisk latinamerikansk militäranda lett Kuba avsattes och landet gick i princip över en natt från marknadsekonomi till planekonomi. Det innebar att banden till USA, som tidigare haft ett stort inflytande på Kuba i form av bland annat omfattande affärsverksamhet, klipptes av. Castro valde istället att söka stöd från kalla krigets andra supermakt: Sovjetunionen (Hidalgo & Martinez 2000 s 101). Denna totalomvändning kom för alltid att förändra förhållandet mellan Kuba och USA. Redan 1960, samma år som John F Kennedy valdes till USA:s nästa president, infördes ekonomiska sanktioner mot Kuba.

Vi kommer för tydlighetens skull konsekvent att använda oss av begreppet ekonomiska sanktioner för att definiera den ekonomiska policy USA använde sig mot Kuba under denna tid. Detta innefattar såväl kredit som handelsembargo.

Men det var inte förrän 1962, då dessa sanktioner utökades radikalt samtidigt som CIA under kodnamnet Moongoose utförde en del *covert actions* (i syfte att störa Kubas ekonomi) som det går att urskönja en tydlig Kubapolicy (Hidalgo & Martinez 2000 s 101). Vi kommer dock att fokusera på de ekonomiska sanktioner som infördes då det var dessa som dominerade USA:s politik mot Kuba vid denna tid

För att reda ut vad som låg till grund för införandet av ekonomiska sanktioner mot Kuba vill vi särskilja på två saker. För det första är det viktigt att förstå varför USA ansåg sig tvungna att föra en strikt politik mot Kuba. Varför valde man att agera överhuvudtaget? För det andra måste vi få klart för oss varför USA valde just att använda sig av ekonomiska sanktioner som utrikespolitiskt instrument. Varför valde man exempelvis inte att genomföra en militär intervention som man skulle göra i Panama 1989?

3.1 Varför väljer USA att agera?

Hur kommer det sig då att USA så tydligt under denna tid tar ställning mot Kuba? Vi menar att några faktorer är centrala för att skapa en förståelse för detta beslut.

För det första är det nödvändigt att ha en insikt i det bipolära system som rådde och som satte förutsättningar för den politik som drevs. Rädslan för kommunismen och de hot den bildade mot, för USA centrala, ideal som frihet, säkerhet och demokrati var fundamental och utgjorde grunden för USA och dess

utrikespolitik. All utrikespolitik som USA genomförde var mer eller mindre präglad av det kalla kriget.

Genom ekonomiska sanktioner, ville USA skapa en ekonomisk besvärlig situation för Sovjetunionen (som förvisso kunde ha uppnåtts med andra utrikespolitiska medel). Men att i någon form utsätta Sovjetunionen för ett ansträngt ekonomiskt läge kunde möjligtvis leda till en nedsatt förmåga för Sovjetunionen i den pågående kapprustningen och eventuellt även till en dämpad vilja och förmåga att utöka sitt territorium genom att invadera andra länder. Om Sovjetunionen skulle ha en kommunistisk utpost på det västra jordklotet skulle USA se till att det blev omständligt och dyrt för dem att genomföra det (Dominguez 1997, s 50).

För USA var det mycket viktigt att markera för övriga länder i Latinamerika att man menade allvar med det hot man ansåg att kommunismen utgjorde. Det djupgående och för Kuba uppenbara svåra problem som sanktionerna utgjorde var ett viktigt ställningstagande. Det var ett sätt att klart och tydligt deklarera från USA:s sida - i Monroedoktrins anda - att man inte accepterar kommunismens spridning i den västra hemisfären, och att de som inte accepterade det kunde känna sig hotade att möta vedergällningar från USA. USA hade sedan länge ansett att Latinamerika var av särskilt amerikanskt intresse. Redan på tidigt 1800-tal hade man genom Monroedoktrinen slagit fast att närhelst "...kronisk missgärning eller impotens som resulterar i generellt upplösande av det civila samhället..." (Holsti 1995, s 198, vår översättning) inträffar, kan USA, även om motvilligt, tvingas agera världspolis och genom en militär intervention styra upp situationen. Att kommunismen var så utbredd i övriga världen var oroande nog, men att den skulle ta greppet om Latinamerika var en oacceptabel tanke. Därför var det nödvändigt att låta Kuba – som dessutom, förutom Mexico, var det närmast angränsade landet – vara en tydlig markör för vilka svårigheter som kunde möta det landet som gick emot USA:s vilja om ett kommunistfritt Amerika.

Den geografiska närheten är naturligtvis en faktor som är intimt sammankopplat med den angelägenheten som USA visar och vi menar att den har varit av fundamental betydelse för beslutet att agera mot Kuba. När det gällde den västra hemisfären och USA:s egen "bakgård" Latinamerika blev situationen extra känslig. Vi kommer i nästa stycke att redovisa för hur det kalla kriget och den fas det befann sig i under denna tid satte förutsättningarna för USA:s val att införa ekonomiska sanktioner.

USA ansåg dessutom att det var nödvändigt att begränsa Castros vilja och förmåga att exportera kommunismen och viljan till att förändra i andra sydamerikanska länder. Om Castro och hans regim hade det relativt stabilt på hemmaplan skulle deras möjlighet att påverka andra latinamerikanska länder vara större. Därför ville USA vara säkra på att Castros problem i det egna landet utgjorde så pass stora hinder att han inte hade vare sig förmågan eller energin att implementera tanken om kommunismen till resten av Latinamerika (Baldwin 1985).

Dessutom fanns det inrikespolitiskt tryck att visa styrka i Kubafrågan. Republikanerna hade lobbats intensivt för en tydlig politik mot Kuba. Innan Kubakrisen hade John Kennedy framstått som en något försiktig och obeslutsam

president. Grisbuktsinvasionen 1961 där USA totalt misslyckades att med hjälp av exilkubaner invadera Kuba och avsätta Fidel Castro hjälpte att spä på denna bild. Även om Kennedy och hans administration efter Kubakrisen framstod i ljusare dager och vunnit ett större förtroende hos både befolkningen och senaten, var de väl medvetna om att de var tvungna att visa en bestämdhet. Att agera eller inte framstod knappast som ett val (Baldwin, 1985).

Slutligen menar vi att ekonomin var en faktor som var av betydelse. USA hade under Batistas tid haft ett intimt ekonomiskt förhållande med Kuba och många amerikanska företag blomstrade på Kuba. När Castro tog makten och övergick till ett kommunistiskt styrelseskick förstatligades de flesta företag och de amerikanska företagen kastades därmed ut (LaRosa & Mora 1999, s 160).

Sammanfattningsvis var situationen med Kuba alltså viktig i sig. Att ha sin värsta fiendes närmsta bundsförvant så nära utgjorde en rädsla och en potentiell fara som var så betydande att den i sig krävde åtgärder. Men minst lika viktig var den markör som USA ville sätta med Kubafallet. Det var utan tvivel ett viktigt ställningstagande och ett sätt att visa omvärlden - särskilt Latinamerika - att USA alltid var beredd att agera mot kommunismen.

Att agera överhuvudtaget när det gällde Kuba var en nödvändighet. På grund av det kalla kriget och den uppslutning som fanns i kampen mot kommunismen, bland såväl demokrater som republikaner, var beslutet att agera inte särskilt radikalt. Hur man skulle agera var därmed en något mer öppen fråga och beroende av ett flertal faktorer.

3.2 Ekonomiska sanktioner – ett självklart val?

Men varför valde USA att använda sig av, framför allt, ekonomiska sanktioner för att demonstrera sin position? Om Kuba utgjorde en så angelägen fråga för USA varför valde man inte att föra en militär intervention istället? Vi anser att några punkter är särskilt centrala för att skapa en förståelse för det val man gjorde.

De två supermakterna USA och Sovjetunionen och den politik de förde under dessa år var i högsta grad ett resultat av det kalla kriget. Den fas det kalla kriget befann sig i var naturligtvis direkt beroende av den retorik och de handlingar som utfördes av USA och Sovjetunionen. 1962 stod världen på randen till ett fullskaligt kärnvapenkrig då USA upptäckte sovjetiska kärnvapenmissiler på Kuba. Lyckligtvis fick krisen en fredlig lösning. Varken USA eller Sovjet skulle dock glömma den rädsla som infann sig i oktober 1962 då det stod klart för både dem och övriga världen att risken för ett kärnvapenkrig aldrig gick att frånse (Allison & Zelikow 1999, s 77). Men knappast någon i USA, förutom John Kennedy och hans närmaste rådgivare, hade vid denna tidpunkt någon vetskap hur nära det egentligen varit. En del avgörande tillfällen hade inte administrationen behärskat. Insikten i detta kom att präglade Kennedy och hans fortsatta tid som president. Kuba var förvisso en mycket viktig fråga för USA, men Kennedy hade lärt sig vikten av att spela sina kort rätt. För att inte riskera att hamna i en liknande situation valde USA att återgå till den policy man hade mot Kuba innan krisen.

Men man valde att införa betydligt kraftfullare ekonomiska sanktionerna i kombination med mindre omfattande *covert actions* av CIA. Syftet med denna policy var att störa den kubanska ekonomin på ett omfattande plan. CIA, som under förspelet av Grisbuktsinvasion spelat en betydande roll och agerat allt mer självständigt, blev tillsagda av Kennedyadministrationen att hålla sina hemliga operationer på en lämplig nivå. Syftet var inte att åstadkomma en avsättning av Castro - något som kunde ha påverkan relationen mellan USA och Sovjet allvarligt.

Vidare hade erfarenheten med Grisbuktsinvasionen 1961 skapat en medvetenhet hos USA att Kubas militära kapacitet var mer omfattande än vad man tidigare trott. Det skulle därmed krävas en ansenlig kraftansträngning från USA:s sida för att möjliggöra en militär intervention. Dessutom fanns det inga garantier att en sådan intervention skulle kunna genomföras snabbt och smärtfritt. Kubas styrkor hade visat att de hade förmågan att stå emot (Dominguez 1997, s 66).

Ytterligare en anledning till varför USA valde att införa ekonomiska sanktioner mot Kuba var att man antog att en besvärlig ekonomisk situation, som påverkade stora delar av befolkningen, kunde skapa en grogrund till missnöje av Castro. Detta missnöje skulle i det längre loppet förhoppningsvis leda till uppror och avsättandet av Castro och därmed en nedmontering av det politiska systemet (Hidalgo och Martinez 2000, s 101).

Avslutningsvis var situationen i Kuba sådan att USA ansåg det vara nödvändigt att intervensera, och som underbyggts ovan var ekonomiska sanktioner det lämpligaste alternativet som fanns till hands.

4 Covert Actions i Chile

4.1 Bakgrund

4.1.1 Chile vs USA – En historisk överblick

Efter krig mot Spanien vann Chile sin självständighet 1818. Under första delen av 1800-talet utvecklades Chile till en stabil stat med stora ekonomiska framgångar, en utveckling som skulle fortsätta även under 1800-talets andra hälft. Efter en serie krig mot sina grannar Bolivia och Peru där Chile lyckades gå segrande ur, annekterades mineralrika provinser som bidrog till att stärka Chiles ekonomi ytterligare. Den starka ekonomiska uppgången bidrog till att en bred medelklass utvecklades. Men den underutvecklade lantbrukssektorn och det orättvisa fördelandet av jorden bidrog till att många fattiga samlades runt de större städerna samtidigt som den tunga industrin skapade en stor arbetarklass (NE 2004-12-26).

De chilensk-amerikanska relationerna var under denna tid långt ifrån problemfria. Chile utvecklades bredvid USA till en stark stat och de såg varandra som ett hot. Dessutom fick Chile ofta stöd från England något som inte var omtyckt i USA. Monroedoktrinen och de handlingar som begicks utifrån den, uppfattades ofta som amerikansk imperialism i Chile, och var en annan faktor som bidrog till att påverka relationerna mellan de två länderna negativt (Muñoz & Portales 1991, s 6-8).

På 1920-talet tvingades dock Chile acceptera den amerikanska dominansen i området. Men när Chile inte ville bryta sina kontakter med axelmakterna och Japan under Andra Världskriget ansträngdes förhållandet mellan Chile och USA åter. Efter omfattande påtryckningar från USA var Chile dock tvungen att bryta dessa förbindelser. USA kom även fortsättningsvis att bedriva betydande påtryckningar, först 1945 i syfte att starta en front mot det kommunistiska östblocket och senare 1961 då man pressade Chile att isolera Kuba. Alla påtryckningar gav resultat.

4.1.2 Covert Actions

We need an intelligence community that, in certain complicated situations, can defend the American national interest in the gray areas where military operations are not suitable and diplomacy cannot operate. (Henry Kissinger 1978)

Covert action är ett komplext och svårdefinierat begrepp, varom det råder delade meningar. Enligt amerikansk lag så är s.k. *covert actions* handlingar som begås av CIA eller andra underrättelsetjänster. Problem uppstår när t.ex. den under Vita huset lydande NSC (National Security Council) agerar liknande, då den inte betecknas som en underrättelsetjänst utan snarare som en samordnare av underrättelsematerial (Johnson 1989, s 83). *Covert actions* brukar, trots oklarheterna som nämnts ovan, dock vara ett samlingsnamn för de aktioner som ofta genomdrivs av en enhet inom den federala regeringen, vanligtvis CIA. Det är då tal om en s.k. ”tredje lösning”, ett mellanting mellan öppet krig och diplomati. Den amerikanska regeringen bedriver hemligt en politik i syfte att påverka ett annat lands politik utifrån vissa uppsatta mål. Denna politik kan ta en mängd olika uttryck, allt från bedrivandet av spionage till att genom ekonomiska medel aktivt stödja exempelvis en opposition.

4.1.3 Church Committee

The Church Committee är en serie av senatskommittéer som leddes av senatoren Frank Church. Syftet med dessa kommittéer var att granska underrättelsearbete som stridit mot den amerikanska konstitutionen, något som hade aktualiserats sedan det uppenbarats sig att CIA hade genomfört otillbörlig telefonavlyssning samt tagit del av privat korrespondens mellan amerikanska medborgare (Kegley & Wittkopf 1996, s 403). Resultatet av dessa utredningar blev spaltmetrar av den rapport vi idag kan skåda. Rapporten ger en tydlig bild av USA:s *covert actions* i Chile före och under kuppen i september 1973.

4.2 Vägen mot en coup d'état

4.2.1 USA blandar sig i de chilenska valen

Socialistiska vindar svepte över Latinamerika alltsedan den Kubanska revolutionen, och i och med att presidentvalet i Chile 1964 annalkades, var det många i USA som var bekymrade för den framtida politiska utvecklingen i landet. Förutom Kennedyadministrationen oroades även enskilda amerikanska företag som hade väsentliga delar av sin verksamhet i Chile som exempelvis: ITT

(International Telephone and Telegraph Corp.), Anaconda och Kennecott (Contreras 2003, s 16).

USA valde inför presidentvalet att stödja den kristdemokratiske ledaren Eduardo Frei. Detta berodde på att "*Frei's government promoted a 'proper and mutually respectful association' with the United States*" (Muñoz & Portales 1991, s 23) samt att han och hans parti utgjorde ett lämpligt mellanting mellan högern och vänstern. Frei förespråkade dessutom en dialog med de utländska (i huvudsak amerikanska) företagen som drev de chilenska koppargruvorna. Det var inte som från vänsterhållet, tal om en nationalisering. CIA kom genom omfattande *covert actions* att bidra med enorma summor pengar samt verkställandet av en stor smutskastningskampanj riktad mot Allende och hans parti *Unidad Popular*. Även ovan nämnda företag bidrog med betydande penningmängder. Frei fick stora delar av sin kampanj sponsrad av USA och gick segrande ur presidentvalet med 56 procent av rösterna mot Salvador Allendes 39 procent.

Inför det chilenska presidentvalet 1970 tänkte de amerikanska aktörerna att de skulle upprepa succén från 1964. President Nixon hade dock inget förtroende för President Frei som ansågs vara en "Kennedy man". Man beslutade sig istället för att stödja den nationalistiska kandidaten Jorge Alessandri. I kampanjerna inför valet 1970 spenderade CIA ca en miljon dollar på olika aktiviteter. Man fick bland annat med sig tidningen *El Mercurio*, som hade stor spridning i landet och i Latinamerika som helhet. Genom denna tidning skrevs minst en artikel om dagen för att smutskasta Allende och Unidad Popular och minst en som förespråkade Alessandri (Chuch Committee, 1975, s 166-169). Utgången i valet blev trots detta inte vad USA arbetat för:

- 36,6 % - Salvador Allende för vänsterkoalitionen Unidad Popular
- 34,9 % - Jorge Alessandri för det konservativa nationalistpartiet
- 27,4 % - Radomiric Tomic för det kristdemokratiska partiet

4.2.2 USA banar vägen för en kupp

Den dåvarande chilenska konstitutionen gjorde dock gällande att en kandidat var tvungen att få en absolut majoritet för att vinna presidentvalet. En omröstning i parlamentet skulle därmed avgöra det slutgiltiga resultatet. Även om valresultatet talade för att Allende skulle röstas fram som valets vinnare såg USA en möjlighet att påverka utgången (Contreras 2003, s 26-27). Chefen för CIA, Richard Helms, utrikesministern Henry Kissinger, riksåklagaren John Mitchell samt president Richard Nixon sammanträdde i Vita Huset för att diskutera läget. Nixon gjorde klart att "an Allende regime in Chile would not be acceptable to the United States and instructed the CIA to play a direct role in organizing a military coup d'etate in Chile to prevent Allende's accession to Presidency" (Chuch Committee, 1975, s 170). USA utarbetade två omfattande planer för att stoppa Allendes tillträde som

president. Båda planerna misslyckades dock och den 24 oktober röstades Salvador Allende fram till president av Chiles parlament (Contreras 2003, s 26-27).

Att man inte lyckades denna gång betydde ingalunda att USA hade gett upp planerna på att avsätta Allende. Mellan 1970 och 1973 spenderades sju miljoner dollar på *covert actions*, som bland annat innefattade stöd till oppositionella grupper och propagandakampanjer (Church Committee, 1975, s 174). Allendes administration drev under dessa år igenom en omfattande nationalisering av utländska företag i Chile, däribland Anaconda och Kennecott, utan att dela ut någon form av kompensation, något som givetvis upprörde USA. The *Hickenlooper Amendment*, som nämnts i kapitel 2, applicerades av USA på Chile och krediterna från Inter-American Development Bank sjönk från 46 miljoner dollar 1970 till 2 miljoner dollar 1971. Dessutom beviljade världsbanken inga lån till Chile under Allendes tid som president. Detta ledde givetvis till att Chile sattes i en svår ekonomisk situation som följdes av omfattande missnöje från oppositionella som uppbackade av CIA ordnade generalstrejker.

Den 11 september 1973 inleddes en kupp som hade som avsikt att avsätta Allende. Den leddes av överbefälhavaren Augusto Pinochet och mynnade ut i att president Allende tog sitt liv när presidentpalatset *La Moneda* omringades av trupper samt bombades av flyg. CIA hade direkt understött kuppen då de lokaliserat de krafter inom den chilenska militären som var en återhållande faktor, såsom den dåvarande överbefälhavaren René Schneider som undanröjdes. CIA hade dessutom underlättat för de oppositionella högerkrafterna att kommunicera med varandra genom att sätta upp nätverk, vilket resulterade i att de enklare kunde kommunicera med varandra. Pinochet tillträdde i och med kuppen som Chiles president och diktator.

4.3 Varför genomför USA covert actions i Chile?

I have yet to meet somebody who firmly believes that if Allende wins, there is likely to be another free election in Chile [...] So I don't think we should delude ourselves on an Allende takeover and Chile would not present massive problems for us, and for democratic forces and for pro-U.S. forces in Latin America, and indeed to the whole Western Hemisphere. (Church Committee, 1975, s 199)

Situationen med Allende i Chile var uppenbarligen mycket besvärande för USA och Nixonadministration, och vi får en insikt i vad som kan ha fått dem att agera som de gjorde i Chile när vi läser citatet ovan som kommer från Henry Kissinger i ett tal han höll vid ett pressmöte den 16 september 1970. Uppenbarligen var Allende och hans vänsterkoalition, *Unidad Popular*, orsak för mycket oro i Washington under åren 1970-73. Henry Kissinger låter oss förstå att kommunism var något mycket skrämmande för USA, och minsta antydning till liknande politiska ideologier i USA:s närområde kunde betraktas som ett nationellt hot, speciellt mitt

under det kalla kriget. På grund av det bipolära systemet som rådde var USA rädd för vänsterkoalitioner i regeringsställning, speciellt i det absoluta närområdet.

Monroedoktrinen var betydande för de amerikansk-chilenska relationerna under Allendes tid i Chile. Anledningen till att man från amerikanskt håll var speciellt oroad över socialistregeringen i Chile berodde mycket på USA:s inställning att Latin Amerika är en del av deras sfär, en inställning som börjades att formas i och med bildandet av Monroedoktrinen på 1820-talet. Monroedoktrinen kompletterades med ett tillägg av president Theodor Roosevelt under 1900-talets första år, och det blev ytterligare en markering att Latinamerika var USA:s intressesfär och att de skulle gripa in när det ansåg vara nödvändigt. Som en fortsättning av Monroedoktrinen, i likhet med Roosevelts korollarium, signerade USA och de Latinamerikanska länderna 1947 ett avtal: *the Collective Security Pact*. Monroedoktrinen var fortfarande en del av USA:s kollektiva minne, det hade blivit policy, en del av hur man valde att utforma sin säkerhetspolitik, och som följer konstaterades i *Treaty of Paris of 1928*: "The United States regards the Monroe Doctrine as a part of its national security and defense [...]" (Connell-Smith 1976, s 138). Monroedoktrinen hade blivit en allmän praxis, så det ifrågasattes inte längre i samma utsträckning om det fanns tillräckliga grunder för intervention. Med tiden hade det blivit allt svårare att urskilja Latinamerikas intressen från USA:s.

Administrationerna i USA valde att stödja olika partier utifrån deras olika politiska uppfattningar. Kennedy och hans administration stödde det kristdemokratiska mitten-höger partiet, medan Nixonadministrationen stödde ett nationalistiskt parti. Det gemensamma är att båda administrationerna tog avstånd från socialistiska partier. Vad som däremot är betydande under hela den tid USA bedrev *covert actions* i Chile var den centrala roll de ekonomiska aspekterna utgjorde för USA:s beslut att agera i Chile. Detta illustreras bland annat genom hur de amerikanska företagen tillsammans med sittande administrationer stödde de partier som främjade situationen för de amerikanska företagen, samt de vedergällningar Allende och hans regering fick utstå då de förstatligade de företag som tidigare varit i amerikansk ägo.

Att USA valde att använda sig av *covert actions* för att nå sitt mål i Chile berodde på flera faktorer. USA var från 1965 fullt inblandade i Vietnamkriget som kom att pågå i flera år och skulle visa sig bli mycket kostsamt för USA när det gällde människoliv såväl som ekonomi. Vietnamkriget skapade en stark hemmapinion mot kriget. Med detta färskt i minnet kan man fråga sig om USA verkligen kunde klara av ett krig under denna intensiva period, och då talar vi naturligtvis om Vita Husets möjligheter att motivera ytterligare ett krig inte om USA:s militära kapacitet. Vidare så var den större delen av den chilenska militären högerorienterad och minst sagt skeptiska mot president Allendes vänsterkoalition. USA ville förmodligen inte riskera att tvinga militären att försvara Allende i fall de valt att genomföra en militär intervention. Genom *covert action* kunde de ta hjälp av dem inom militären som säkert var emot Allende. Man vågade alltså inte riskera att militären skulle ställa upp på vänsterkoalitionens sida, utan man ansåg att de hade mest att vinna på att nyttja de rådande omständigheter till sin fördel.

Tanken att demokratier inte går i krig med varandra är gammal ”sanning” som kan skapa förståelse för varför USA väljde att inte militärt intervensera i Chile. Vi menar dock inte att detta i sig förklarar USA:s valda medel utan snarare ger tyngd åt den etablerade ”sanningen” om att demokratier inte för krig mot demokratier. Huruvida detta är kopplat till valet av *covert action* är komplicerat men vi vill gärna presentera den här tesen för att vi anser att den belyser en intressant aspekt i det här fallet (Forsythe 1992, s 385).

I Churchrapporten ställer man sig frågan: ”Did the threat posed by an Allende presidency justify covert American involvement in Chile?”. Det är en viktig fråga, även om den inte är central för det här arbetet, och Church-rapportens svar på sin egen retoriska fråga är intressant och speglar en del av hur man i USA såg på situationen:

What is important to note is that covert action has been perceived as a middle ground. [---] Given the costs of covert action, it should be resorted to only to counter severe threats to the national security of the United States. (Church Committee, 1975, s 203)

5 Militär intervention i Panama

Klockan kvart i ett på natten den 20 december 1989 inledde USA en militär intervention i Panama (Blum 1998, s 405). George Bush och hans administration hade under en längre tid varit frustrerad över situationen i landet. Manuel Noriega hade under åren varit djupt involverad i narkotikasmuggling och hade senast i valet, våren 1989, utfört omfattande valfusk, samt misshandlat valets vinnare presidentkandidat Ford. (Woodward 1991, s 52-53).

Tre dagar tidigare hade en amerikansk soldat skjutits ihjäl och ett amerikanskt par, bosatta i Panama, blivit misshandlade och förödmjukade av Noriegas trupper, PDF-styrkorna (Woodward 1991, s 133). Vilka faktorer går det att finna som var avgörande för beslutet att genomföra en amerikansk militär intervention av Panama? Var denna incident den huvudsakliga anledningen eller endast den utlösande faktorn? Vi kommer i likhet med de föregående kapitlen att presentera de faktorer vi har uppfattat som centrala för beslutet. Som tidigare kommer vi att inleda kapitlet med att utreda för de faktorer som vi finner är centrala för valet att agera för att sedan presentera de faktorer som var avgörande för valet av en militär intervention.

5.1 Varför är Panama angeläget för USA?

Panamakanalen går igenom Panama och skapar en sjöfartsled mellan Atlanten och Stilla havet. Bygget av kanalen, som går genom Gatúnsjön och har sex slussar totalt, påbörjades av ett franskt bolag 1881 och fullföljdes sedan av USA mellan åren 1906-1914. Samma år som kanalen stod färdig försäkrade sig USA om en ”evig” dispositionsrätt över kanalen och sedan dess har kanalen varit mycket betydelsefull för handel och transport av varor mellan USA:s öst- och västkust. Panamakanalen har därmed varit en viktig faktor för den amerikanska ekonomin då en otillgänglighet till kanalen hade skapat stora problem för USA:s handel (Nordisk Familjebok 1944, s 590).

Panama hade sedan 1950-talet krävt full suveränitet över Panamakanalen och dess närliggande område och 1977 skrevs ett avtal där USA lovade att frånträda kanalen senast 1999. I maj 1989 hålls demokratiska val i Panama och folket röstar fram kandidat Ford som valets vinnare. Noriega annullerar dock valet – en av orsakerna - förutom att han ville stanna kvar vid makten - tros vara att förhindra Ford från att förhandla med USA om ett för dem mera förmånligt avtal angående Panamakanalen.

På grund av det geografiska läget kanalen har och den betydelse den därmed fått för amerikansk ekonomi fanns vid denna tidpunkt en orolighet hos USA

angående deras framtida inflytande över kanalen. Det överlämnande man förberedde sig för i och med sekelskiftet skapade oro och man önskade att ha en bra och pålitlig kontakt med landets regent. Noriega ansågs vara en opålitlig "thug" som visade föga intresse av att stödja USA och deras tillträde till kanalen. Att förhandla med en ledare som däremot hade en vilja att främja USA:s intressen i området skulle givetvis gynna USA. Att försvara ekonomiska intressen måste därför ses som en central faktor för USA:s val att agera i Panama 1989. USA ville försäkra sig om att ett överlämnande av kanalen tio år senare inte skulle skapa några omfattande problem för USA och dess ekonomi. Den demokratsikt valde Ford förespråkade ett samarbete med USA och var beredd att sätta sig i förhandlingar som skulle garantera USA ett inflytande även framöver. Detta motsatte sig Noriega. Därför var Noriega ett problem. Att göra sig av med honom skulle därmed kunna säkra USA:s fortsatta handel genom Panamakanalen (Blum 1998, s 407-408).

Presidentkandidat Ford hade genom demokratiska val vunnit makten i Panama. Att stå upp för demokratin och försvara en demokratisk vald ledare kunde vara av betydelse för USA. Vi uppfattar dock inte detta som särskilt centralt för USA och deras val att agera. Historien visar att USA tidigare agerat i Latinamerika på helt andra grunder. Detta var ju exempelvis fallet med Chile 1973 där man aktivt bidrar till avsättningen av den demokratiskt valde Salvador Allende. Det mesta tyder på att det var andra faktorer som var avgörande även denna gång.

Manuel Noriega hade ända sedan 1950-talet haft ett intimt samarbete med CIA och utgjort en mycket viktig källa. Han hade bland annat lämnat regelbundna rapporter om sina möten med Fidel Castro och Daniel Ortega. Ända sedan 1971 hade det dock funnits starka bevis för att Noriega var inblandad i omfattande narkotikasmuggling till USA. Dessa bevis tystades ner så länge CIA hade ett nära samarbete med Noriega. Men när han förlorade sina närmaste försvarare inom administrationen 1987 såg senaten sin möjlighet att rösta för att Noriega skulle avlägsnas. Under våren 1987 totalomvände USA i sin hållning mot Noriega. Året därpå anklagades han för federala narkotikabrott. Detta är en faktor som är central för en förståelse för varför USA valde att agera. Det var inte längre lämpligt att hålla Noriega om ryggen när USA nu officiellt tagit ställning mot honom (Blum 1998, s 404).

Det är i ljuset av dessa händelser vi kan försöka skapa oss en uppfattning om Bush och hans förhållande till Noriega. Bush påbörjade sin presidentvalskampanj 1987 – det vill säga samma år som Noriega åtalas för federala narkotikabrott. Detta åtal uppmärksammades i medierna och det är tydligt att det låg i tiden att uppfatta Noriega som en opålitlig gangster som borde avlägsnas. Bush tog mycket riktigt en tydlig ställning mot Noriega och lovade att ta till "hårdhandskarna" i fall han vann valet. Noriegafallet utgjorde därmed en viktig fråga för Bush i den pågående kampanjen. Efter det stod klart att Bush vunnit valet med klara siffror och USA började föra en alltmer offensiv politik mot Panama fanns det de inom administrationen som ångrade att de låtit Noriega bli en så viktig fråga i kampanjen. Även om administrationen uppfattade frågan som viktig så innebar det tydliga ställningstagandet att man fått en påtaglig yttre press på sig. Om man

valt att vara mera nyanserad hade man kunnat bestämma takten på sitt förfarande på ett annat sätt. Men i och med sin klara profilering i frågan samt den bild som skapats av Bush vid hans första månader vid makten som en mesig president som inte visade framfötterna blev administrationen tvungen att agera. En intensiv mediedebatt om Bushadministrationens misslyckande att gripa Noriega vid en statskupp bidrog säkerligen också till behovet av att visa sin kapacitet. Dessa faktorer kan även ha varit av betydelse när det gäller valet att agera genom en militär intervention.

Men för att försöka skapa en djupare förståelse för Bushs förhållande till Noriega (och därmed för beslutet att invadera Panama) är ytterligare några aspekter av betydelse. Som tidigare nämnts hade Noriega under årtionden utgjort en viktig källa för CIA och de hade från 1950-talet fram till 1986 ersatt honom för hans tjänster (med undantag för Carters presidentperiod 1977-81) (Blum 1998, s 402). Detta gällde även 1986 då Bush var chef för CIA och därmed högsta ansvarig för dessa utbetalningar. Samma år bjöds Noriega in till Washington där Bush träffade honom, även om han i efterhand förnekade det. Försök att följa detta i sin presidentvalskampanj är förståeligt då Noriega fick motta stark kritik av medierna.

Under och efter interventionen använde sig administrationen av mycket hårda ordalag när de yttrade sig om Noriega. Detta vittnar om en syn på Noriega som hade skapats redan under valkampanjen, och som sedan fortsatte att utgöra den grundläggande uppfattningen hos administrationen. I och med att USA 1987 ändrade uppfattning om Noriega, då han också beskrevs som en fiende, började man samtidigt tolka allt han sagt och gjort, genom denna nya uppfattning. Rosati skriver om detta fenomen som "[the] image of the enemy" (Rosati 1995, s 55). De allt kraftfullare uttryck som började användas, särskilt när interventionen var avslutad, var troligtvis ett sätt att legitimera de handlingar man begått.

Men hur har då denna bild skapats hos president Bush? Är det den negativa bilden som florerar i media som påverkade eller byggde den på Bushs tidigare erfarenheter? Bushs förhållande till Noriega gick längre tillbaka i tiden. Ansåg Bush redan sedan tidigare att Noriega var en opålitlig "thug" - men kunde inte på grund av sin position och det omfattande stöd Noriega då hade, påverka situationen? Eller blev Bushs tvungen, på grund av den situation som uppstod, att ändra uppfattning?

5.2 Varför militär intervention i Panama?

Det internationella systemet hade sedan slutet av 1940-talet präglats av det kalla kriget och dess två huvudaktörer USA och Sovjetunionen. Men i slutet av 1980-talet undergick systemet fundamentala förändringar. Michael Gorbatjov var Sovjets nye ledare och omkullkastade med sin nya politik, perestrojkan och glasnost, den gamla kommunismen som hade definierat Sovjets politik de senaste sjuttio åren. Även om Sovjet inte föll officiellt förrän 1991 fanns det redan 1989 tydliga indikatorer på att mycket höll på att förändras. I november föll

Berlinmuren som hade delat öst och väst och som var en av de starkaste symbolerna för det kalla kriget. USA framstod därmed allt mer som den enda kvarstående supermakten. Många trodde dock att USA, i Sovjets frånvaro, skulle komma att bedriva en mer isolationistisk politik. Men Panama kom tvärtom att bli ett första tecken på att så inte var fallet.

Trots USA utökade makt fanns det en stor osäkerhet i USA om deras roll i det internationella systemet. Denna osäkerhet återfanns inte minst i Bushadministrationen där åsikterna var spridda huruvida Sovjet fortfarande utgjorde ett reellt hot. President George Bush och försvarsminister Dick Cheney hade båda en mycket restriktiv hållning till Sovjet och ansåg att det fanns en risk att Sovjet åter skulle komma att styras av en mer traditionalistisk ledare. Även i Pentagon agerade man som om det kalla kriget fortfarande var ett faktum. Men det fanns de inom administrationen som menade att "den stora björnen i öst" sov och förutspådde Warszawapaktens upplösning. En av dem var högsta militärledningens general Colin Powell (Woodward 1991, s 77). De delade åsikterna kan ha bidragit till en rådvillhet där man haft behovet att demonstrera sin kompetens och styrka utåt. Genom att visa beslutsamhet i Panama kunde USA klargöra att trots situationen i det internationella systemet kunde anses något osäker så var man alltid beredd att agera. Samtidigt markerade USA att om det bipolära systemet slutligen skulle komma att upplösas var man beredd att ta på sig rollen som den enda supermakten. Under interventionen sade general Powell följande: "Vi har satt upp en skylt här där det står 'Supermakten är här'" (Blum 1998, s 407). Detta var en tid det var viktigt att markera sin position i det internationella systemet. Oavsett uppfattning fanns det en gemensam syn i administrationen om att man var tvungen att visa framfötterna. Denna vilja kan ha varit en av de bidragande orsakerna till varför USA valde att genomföra en militär intervention i Panama 1989. Hur avgörande denna faktor är, är svårt att bedöma. Men klart är i alla fall att utan en förståelse för det internationella systemet och den stämning som rådde 1989 kan vi inte få en full förståelse för de överväganden som låg bakom beslutet av en militär intervention.

Månader innan 20:e december, när den militära interventionen påbörjades, hade den högsta militärledningen tillsammans med sydkommandot (SouthCom) färdigställt en noga utarbetad plan. I planen ingick flera olika moment, allt ifrån hur Noriega skulle tillfångatas till frigörandet av en amerikansk tjänsteman som satt fånge i ett fängelse i Panama City. Det hade tagit tid och mycket resurser hade använts för att färdigställa planen. Planen *skulle* verkställas, frågan var bara när. Händelserna den 17:e december utgjorde den utlösande faktorn man väntat på.

Vid det tillfälle en plan om militär intervention påbörjades hade åtskilliga andra åtgärder redan tagits, i syfte att få bort Noriega från makten. Man hade använt sig av allt från ekonomiska sanktioner till *covert action*, men inget hade lyckats. Det var därför en frustrerad administration som med hjälp av en mer offensiv SouthCom började utveckla en militär intervention (Woodward 1991, s 53-54).

6 Avslutande diskussion och slutsats

I det här kapitlet avser vi att ge en avslutande gemensam diskussion av analyserna som behandlats genom arbetet. Vi vill föra en diskussion om huruvida det går att finna gemensamma nämnare för den utrikespolitik USA bedriver i Latinamerika. Inledningsvis kommer vi att diskutera effekten och betydelsen av Monroedoktrinen i offensiv amerikansk utrikespolitik gentemot Latinamerika. Vi kommer att argumentera för att Monroedoktrinen är en gemensam nämnare för valet att intervensera. Därefter tänker vi granska eventuella gemensamma faktorer för sättet att intervensera – skiljer sig förutsättningarna för dessa tre skeenden och går det därmed att finna faktorer som är knutna till en viss typ av intervention?

6.1 Diskussion

6.1.1 Vad får USA att agera?

Monroedoktrinen skapades 1823 för att kontrollera Europas förehavande i Latinamerika, men har sedan dess reviderats genom korollarium, tillägg till doktrinen, för att anpassa doktrinen till rådande förutsättningar. De korollarier som skapades under 1900-talet omformade Monroedoktrinen från att enbart syfta till kontroll av europeiskt inblandning till att mera konkret skydda amerikanska intressen och hindra politiskt inblandning från andra håll. Efter Andra Världskriget yttrade det sig främst i ett behov att kontrollera den globalt expansiva socialismen. Monroedoktrinen kom under 1900-talet även anpassas för att innefatta bibehållandet av ekonomisk stabilitet i regionen.

I de tre fallen vi har undersökt i denna uppsats kan vi i vart fall observera ett antal faktorer som ligger till grund för beslutet att intervensera. Vi finner dock att den huvudsakliga gemensamma faktorn är Monroedoktrinen. I vart fall förekommer en situation som är oförenlig med Monroedoktrinen. I Kuba rådde en politisk situation som gick emot USA:s ideologiska och ekonomiska intressen. I och med Fidel Catros tillträde till makten övergick Kuba till en kommunistisk och totalitär stat – vilket innebar ett slut för det amerikanska näringslivet på ön samt att den globala kommunismen fick fotfäste i USA:s absoluta närområde. I Chile fick socialismen ett starkt inflytande genom valet 1970 som Salvador Allende gick segrande ur. Den socialistiska administrationen i Chile genomförde omfattande nationaliseringar av utländska företag vilket USA drabbades hårdast av. I och med Allende upphävdes också isolationen av Kuba. I USA rådde i slutet av

1980-talet en oro angående den framtida kontrollen av Panamakanalen. Den vitala betydelse som kanalen utgjorde för USA:s handel mellan öst- och västkusten och därmed deras ekonomi, gjorde den oumbärlig. Situationen stred alltså i huvudsak mot USA:s ekonomiska intressen. I de tre fallen finner vi alltså situationer som strider mot essensen av Monroedoktrinen och dess tillägg som utvecklas i följande stycke.

6.1.2 En historiskt konstruerad sanning?

Men även om vi finner att våra fall alla är kopplade till Monroedoktrinen så är det svårt att avgöra hur förhållandet ser ut, de officiella orsakerna behöver inte nödvändigtvis vara detsamma som de inofficiella. Utgör Monroedoktrinen och dess korollarium endast en flyktig ursäkt varpå dessa handlingar legitimeras eller är den en del av en historiskt konstruerad sanning som undermedvetet påverkar den amerikanska utrikespolitiken? Har Monroedoktrinen uttryckligen använts av USA för att försvara sina försök att påverka latinamerikanska länders inrikespolitik? Våra iakttagelser stärker uppfattningen om att Monroedoktrinen redan i ett relativt tidigt stadium etablerades som en integrerad del av den amerikanska utrikespolitiken. Tanken om ett amerikanskt engagemang i de latinamerikanska ländernas inrikespolitik har i generationer av politiker blivit en allmän accepterad praxis.

Det är dock viktigt att beakta att det ständigt skapats nya tillägg till Monroedoktrinen, där Roosevelts korollarium var det första och det mest väsentliga. Dessa skapades med syfte att anpassa den gamla doktrinen efter nya förutsättningar. Därmed utgör Monroedoktrinen i sig inte en tillräcklig grund för 1900-talets interventioner, utan tilläggen ansågs vara nödvändiga för att doktrinen skulle kunna spela en roll i den amerikanska utrikespolitiken. Tilläggen är skapelser av sin tid och reflekterar därför nyanser av det amerikanska sättet att se på utrikespolitik. Monroedoktrinen stod dock för de grundläggande förutsättningarna, även om de inte var skaparen James Monroes ursprungliga intentioner, runt vilken USA:s utrikespolitik formades. Även om förhållandet mellan amerikansk utrikespolitik och essensen av Monroedoktrinen är svårt att fastställa menar vi att det är uppenbart att sedan doktrinen skapades har USA:s interventioner i Latinamerika varit frekventa. Detta betyder att den har och fortfarande spelar en viktig roll i utformningen av den amerikanska utrikespolitiken mot denna region.

Man kan säga att Monroedoktrinen i realiteten användes för att utvidga den amerikanska intressesfären i Latinamerika, vilket förstärktes i och med det bipolära systemets uppkomst efter Andra Världskriget. På liknande sätt hade Sovjetunionen sitt intresseområde i Östeuropa, vilket betydde att andra stater svårligen kunde blanda sig i inrikespolitiken i detta område. Man skulle kunna dra en parallell mellan Västberlin och Kuba, vilket kan demonstrera vilket värde supermakterna satte i att ha en utpost i den andres intressesfär. Västberlin var av stort symboliskt värde för västmakterna och man gick långt för att försvara den efter Sovjets försök att annektera den till Östtyskland. På samma sätt hade

antagligen Sovjet försvarat Kuba om det blivit tal om en regelrätt amerikansk militär invasion.

6.1.3 Ett mönster i interventionen?

Vi har valt våra fall utifrån tre olika typer av interventioner; ekonomiska sanktioner, *covert action* och militär intervention. Dessa fall representerar tre olika sätt som amerikansk utrikespolitik yttrat sig under tre tillfällen på 1900-talet. Går det då att finna ett mönster i de överväganden och beslut som ledde fram till dessa handlingar? För att kunna besvara denna fråga krävs naturligtvis en förståelse för de uppenbara kontextuella förutsättningarna för varje enskilt fall, som exempelvis ekonomiska och politiska faktorer i USA och för landet i fråga. Vidare faktorer som måste tas i beaktning, men som däremot kanske inte är lika uppenbara, är den sittande administrationen och det politiska spelet som pågår inom den, samt dess förhållande till övriga politiska institutioner såsom senaten och representanthuset. För att få en förståelse för dessa viktiga men svåröverskådliga faktorer krävs givetvis ett mer omfattande och djupgående forskningsarbete.

Anledningen till att vi har valt tre olika fall var att få ett brett spektrum på hur amerikansk utrikespolitik kan yttra sig, vi får därmed inte möjlighet att finna ett mönster i valet av olika typer av intervention. Detta är dock inte vårt syfte, utan vi vill undersöka hur förutsättningarna har lett fram till de olika valen av interventioner.

Det rådande bipolära systemet i början av 1960-talet påverkade förutsättningarna för interventionen i Kuba. Grisbuktsinvasionen 1961 och Kuba-krisen hösten 1962 påminde om misslyckanden och en situation som stått på randen till ett globalt krig mellan öst- och västblocken där inblandandet av kärnvapen hade varit ofrånkomligt. Kuba var en av Sovjets nära allierade, med sitt strategiska läge bara mil från Floridas kust. Dessutom hade USA blivit varse om Sovjets vilja att försvara Kuba samt Kubas egna militära kapacitet. Dessa var faktorer som bidrog till att avskräcka USA från att med militärt våld säkerställa Kubas återgång till västblocket.

Det bipolära systemet spelar en mindre roll när man ser till USA:s intervention i Chile eftersom landet fortfarande var demokratisk, dock med en socialistisk administration och var därför inte en allierade till östblocket. Det internationella systemet satte därmed inte förutsättningarna för USA:s agerande i någon högre utsträckning. Stor betydelse spelade dock USA:s krig i Vietnam som pågått i nästan tio år och den allmänna frustration som uppstått över krigets längd och intensitet. Dessutom var president Nixon djupt ansatt på grund av sin inblandning i Watergateskandalen, som senare bidrog till hans tidiga avgång. En av de avgörande faktorerna till valet av intervention i Chile var den välutrustade chilenska militären som med sina konservativa åsikter var mer benägen att stödja en alternativ regim till Allendes administration. USA ansåg därmed att det var onödigt att tvinga militären att ta parti för Allende.

Även när det gäller Panama befann sig det internationella systemet i, om än osäkert, så ett för USA relativt okänt läge. Sovjetunionens position som en av världens två supermakter var försvagad och mycket pekade på att den utvecklingen skulle fortsätta då bland annat Berlinmuren fallit en dryg månad tidigare. Det fanns inga tecken på att Sovjet skulle blanda sig i. En militär intervention i Panama var dessutom – på grund av dess storlek - möjlig att genomföra. En stat med ett litet invånarantal kunde knappast stå emot ett land av USA:s storlek och militära kapacitet. Mycket viktigt för en förståelse av varför USA väljer att gå in militärt är att man under en längre tid hade förberett en väl utarbetad plan. Därför väljer man att sätta denna plan i verket när tillfället gavs. President Bush hade i sin presidentkampanj valt att ta tydlig ställning mot Noriega och denna fråga blev därför viktig för honom och hans administration.

När man jämför våra fall och de olika interventionerna som genomförts finner vi att många av de faktorerna som låg till grund för de olika besluten skiljer sig åt. Detta stödjer tanken om att det är olika faktorer som påverkar valet av interventionstyp. Hade vi funnit att det rått liknande förutsättningar i våra fall hade det varit svårt att skapa sig en uppfattning om vilka mekanismer som ligger bakom olika sätt att agera i utrikespolitiken. Men med det resultat vi funnit kan vi skapa oss en preliminär förståelse för hur USA väljer att intervensera i Latinamerika.

- I Kuba finner vi att det kalla kriget och Kubas intima förhållande med Sovjet var avgörande för de ekonomiska sanktioner man genomförde.
- I Chile satte Vietnamkriget, Watergateskandalen samt den chilenska militären förutsättningarna för *covert actions*.
- I Panama betydde en av USA redan utarbetad plan samt president Bushs valkampanj, som utlovade kraftfullare tag mot Noriega, att när tillfälle gavs var militär intervention det givna valet.

I dessa fallen har vi kommit fram till att olika förutsättningar leder till olika typer av interventioner. En känslig situation i det internationella systemet har en tendens att begränsa viljan och möjligheten hos USA att genomföra en militär intervention. Om man anser sig nå de utsatta målen med andra medel som är gynnsammare på ett politiskt, ekonomiskt och opinionsmässigt plan tenderar USA till att föredra dessa. Då USA bedömt att det funnits en utbredd politisk opposition i det aktuella landet har man sett en möjlighet att nyttja den för att uppnå sina egna mål, genom *covert action*. Problem uppstår när en stark politisk opposition är obefintlig. Det finns dock fall där USA försökt skapa en opposition genom att göra den sittande regimen impopulär, ett exempel här utgörs av ekonomiska sanktioner som i Kuba kombinerades med en småskalig *covert action*.

Vi inser dock att det är ett intimt förhållande mellan de olika faktorerna som leder till det slutgiltiga valet av interventionerna, och att dessa förutsättningar är unika vid varje tillfälle. Det blir därmed svårt att här dra några generella slutsatser,

men det går dock att skönja en del tendenser som vi anser fullt möjliga att arbeta vidare på för att en bättre förståelse för amerikansk utrikespolitik i Latinamerika.

6.2 Slutsats

Vi anser oss ha lokaliserat drivkrafterna bakom den amerikanska utrikespolitiken gentemot Latinamerika i Monroedoktrinen och dess tillägg. Vi menar dessutom att det går att tyda vissa tendenser när det gäller de faktorer som ligger till grund för hur USA väljer att intervensera. Vad som vore önskvärt, men som inte varit möjligt inom ramarna för detta arbete, hade varit en omfattande flerfallsstudie av USA:s interventioner i Latinamerika. Med en sådan studie skulle man kunna utesluta vissa faktorer och säkerställa andra, vilket möjligen kan utveckla en teori om varför och hur USA väljer att agera i en offensiv utrikespolitik riktad mot Latinamerika.

Vi tycker oss ha funnit starka indikatorer på att USA:s utrikespolitik mot Latinamerika har formats utifrån Monroedoktrinen. Följaktligen menar vi att med en djupare förståelse av Monroedoktrinen och dess tillägg kan USA:s agerande i Latinamerika förklaras. Här vore vidare forskning för att säkerställa vårt teorem önskvärt.

När det gäller hur USA väljer att intervensera har vi funnit att det ligger en mängd anledningar bakom varje beslut. Dock har vi med våra fall fastställt att det behövs en allomfattande studie av de amerikanska interventionerna i Latinamerika för att kunna göra ett utlåtande om huruvida vissa faktorer ligger till grund för en viss typ av intervention.

Referenser

- Agrell, Wilhelm, 2002. *Rustningens drivkrafter*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Allison, Graham - Zelikow, Philip 1999. *Essence of Decision – Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Addison-Wesley Educational Publishers Inc.
- Baldwin, David A., 1985. *Economic Statecraft*. Princeton: Princeton University Press.
- Blum, William, 1998. *CIA och USA:s verkliga utrikespolitik*. Göteborg: Epsilon Press.
- Bureau of Public Affairs, U.S. Department of State, 2004-12-15a. *Roosevelt Corollary*. <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/gp/17660.htm>.
- Bureau of Public Affairs, U.S. Department of State, 2004-12-21b. *Expropriation Policy, 1969-1972*. <http://www.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/iv/15575.htm>.
- Church Committee = "Covert Action in Chile 1963-1973", *Select Committee To Study Governmental Operations With Respect To Intelligence Activities*, 1975, United States Senate, s 145-203. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Connell-Smith, Gordon, 1976. "Latin America in the Foreign Relations of the United States", *Journal of Latin American Studies*, vol. 8 nr. 1, s 137-150.
- Contreras, Jorge, 2003. *Chile 11 September 1973 – Kuppen, terrorn och tragedin*. Santiago: LOM Ediciones Ltda.
- Dominguez, Jorge I., 1997. "U.S.-Cuban Relations: From the Cold War to the Colder War", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, vol. 39 nr. 3, s 49-75.
- Forsythe, David P., 1992. "Democracy, War, and Covert Action", *Journal of Peace Research*, vol. 29 nr. 4, s 385-395.
- Greenstein, Fred I., 2001. *The Presidential Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Hildago, Vilma – Martinez, Milagros, 2000. "Is the U.S. Economic Embargo on Cuba Morally Defensible?", *Logos: A Journal of Catholic Thought and Culture*, vol. 3 nr. 4, s 100-120.
- Holsti, K.J. 1995. *International Politics. A Framework for Analysis*. Sjunde upplagan. London: Prentice Hall.
- Hufbauer, Gary C. – Schott, Jeffrey J. 1985. "Economic Sanctions and U.S. Foreign Policy", *PS*, vol. 18 nr. 4, s 727-735.
- Johnson, Loch K., 1989. "Covert Action and Accountability: Decision-Making for America's Secret Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, vol. 33 nr.1, s 81-109.

- Kegley, Charles W. – Wittkopf, Eugene R., 1996. *American Foreign Policy*. Femte Upplagan. New York: St. Martin's Press.
- LaRosa, Michael – Mora, Frank O. (red.), 1999. *Neighborly Adversaries*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Muñoz, Heraldo – Portales, Carlos, 1991. *Elusive Friendship – A Survey of U.S.-Chilean Relations*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- NE, Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se>.
- Nordisk Familjebok, 1944. Vol. 15. Malmö: Bokförlaget Norden
- Root, Elihu, s 63-71, i LaRosa, Michael – Mora, Frank O. (red.), 1999. *Neighborly Adversaries*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Rosati, J.A. s 49-70, i Neack, L – Hey, J A K – Haney PJ (red), *Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in Its Second Generation*. Englewoods Cliffs: Prentice Hall.
- Winnerstig, Mike 2003. *USA och världen: amerikansk utrikespolitik och dess drivkrafter*. Västerås: Fagerblads Tryckeri.
- Woodward, Bob 1991. *The Commanders*. New York: Simon & Schuster Inc.